

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola

DOKTORI TÉZISEK

Az európai integráció hatása a török igazságszolgáltatásra

Konzulens:

Dr. habil. Osztovits András
tanszékvezető egyetemi docens

Készítette:

dr. Prieger Adrienn Dóra
tudományos segédmunkatárs

Budapest, 2018. június

TARTALOM:

TARTALOM:	3
1. A KUTATÁSI TÉMA MEGHATÁROZÁSA ÉS CÉLJA	5
2. AZ ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZER	6
3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI	8
I. TÖRÖKORSZÁG JOG- ÉS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI RENDSZERÉNEK KIALAKULÁSA	8
II. A TÖRÖK-EU CSATLAKOZÁS FOLYAMATA	8
III. TÖRÖKORSZÁG IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI RENDSZERE NAPJAINKBAN	10
IV. A TÖRÖK IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS AKTUÁLIS KIHÍVÁSAI	14
V. ÖSSZEGZÉS	18

1. A KUTATÁSI TÉMA MEGHATÁROZÁSA ÉS CÉLJA

Napjainkban kimagasló nemzetközi figyelem kíséri Törökországot, hiszen központi szerepet játszik az európai bevándorlási probléma kezelésében, és jelentős haderővel rendelkező NATO-tagállamként a közel-keleti konfliktusnak is kulcsszereplője. Törökország EU-hoz való kapcsolata állandóan napirenden van, mivel Törökország meghatározó szereplő Európa jövőjét illetően. Mivel Törökország EU-hoz történő csatlakozása rendkívül komplex kérdés, ezért jelen disszertációban – bár kutatásaim tágabb körre terjedtek ki – nem tértem ki minden vitatott szegmens (például a vitatott Európa-fogalom, vallási-identitási problémák, kisebbségek, nők jogai, emberi jogi problémák, menekültpolitika) vizsgálatára, mivel az meghaladta volna egy disszertáció kereteit.

A 2016-os török puccskísérlet után az EU legélesebben az igazságszolgáltatás függetlenségének kérdése kapcsán vetett fel aggályokat, ezért jelen disszertációban az igazságszolgáltatás kérdéskörével foglalkoztam részletesebben. Jelen kutatómunka alapvető célja az volt, hogy választ találjon arra a kérdésre: Törökország igazságszolgáltatási rendszere megfelel-e az EU sztenderdjeinek a csatlakozás szempontjából. További fontos célja volt a sztenderdek felkutatása is, hiszen az EU követelményeinek konkrét bemutatásával Törökország viszonylatában nem találkozunk. Válaszokat kerestem arra is, hogy az igazságszolgáltatás EU-sztenderdektől való elmaradásnak tudható-e be, az hogy Törökország kiemelkedő fontossága ellenére napjainkig nem került sor sem az Európai Unióhoz való csatlakozására, sem a tagság iránti kérelme elutasítására.

A kutatómunkám alapvető hipotézise az volt, hogy Törökország az EU-val folytatott csatlakozási tárgyalások óta az igazságszolgáltatási rendszerét illetően az EU sztenderdeknek való megfelelés érdekében olyan átfogó változtatásokat és jogközelítést hajtott végre, amelynek eredményeként – néhány kivételtől eltekintve, melyeket a dolgozatban részletesen ismertettem – a török igazságszolgáltatás szervezete és működése ma már alapvetően megfelel az EU elvárásainak, ezért ha a fennmaradó néhány vitás kérdést rendezné, az igazságszolgáltatási szempontok tekintetében alkalmassá válna a csatlakozásra.

A jelen értekezésnek ezért az is célja volt, hogy az Európai Unió és Törökország jogi értékrendje és ezt tükröző tényleges joggyakorlata közötti viszonyt átláthatóbbá tegye, különös tekintettel az igazságszolgáltatás kérdésére, hiszen napjainkban éppen ebből adódóan merültek fel aggályok az Európai Unióban Törökország tagságával kapcsolatban; ugyanakkor ezzel egyidejűleg Törökországban is felmerült a kérdés, hogy vajon Törökország még mindig csatlakozni akar-e az Európai Unióhoz. Ugyancsak célja volt a dolgozatnak a török igazságszolgáltatás rendszerének és történetének bemutatása, amelyre magyar nyelvű források

hiányában, eddig ilyen részletesen még nem került sor. Az ún. kopenhágai kritériumok értelmében az igazságszolgáltatás megfelelő működése a csatlakozásnak is előfeltétele, éppen ezért a kutatás során vizsgálódás körébe kellett vonni a kopenhágai kritériumok Törökország általi teljesítésének kérdéskörét is, különös tekintettel az igazságszolgáltatás területére.

2. AZ ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZER

A kutatás során kiemelt hangsúlyt fektettem arra, hogy a kérdést nemcsak az Európai Unió szemszögéből, hanem Törökország álláspontjának ismeretében is vizsgálódás alá vegyem. Fontosnak tartom ugyanis, hogy a csatlakozással kapcsolatban – a legtöbbször kizárólag az Európai Unió nézőpontját tükröző információkon túl – Törökország meglátásait is vizsgálódási körünkbe vonjuk. Meglátásom szerint ugyanis napjainkban, amikor az EU-török kapcsolatokat vizsgálják, nem fektetnek kellő hangsúlyt a török álláspontok megismerésére.

Az Európai Unió nemcsak egy szabadkereskedelmi övezet, hanem jogközösség is. A jogrendszer nemcsak szabályokból, de elvekből is áll, amely elvek a társadalom világnézetétől közvetlenül függenek; éppen ezért az Európai Unió, mint keresztény gyökerekkel rendelkező államközi szervezet és Törökország, mint muszlim gyökerekkel rendelkező ország jogrendszert meghatározó identitásának, és annak a társadalomra gyakorolt hatásának figyelembe vétele is fontos szempont. Ebből a szempontból alapvető kérdés, hogy különböző kultúrájú, történelmi hagyományú országok képesek-e egyáltalán jogközösséget alkotni, ezért is fontos megvizsgálni az értekezés során Törökország történelmét és kultúráját, amely a mag-Európához képest minden korábbi tagjelölt országnál jobban eltérő fejlődési utat járt be az utóbbi fél évezredben, különös tekintettel az igazságszolgáltatás szervezetrendszerét illetően.

Törökország történelmének figyelembevétele e körben sem mellőzhető. Az Oszmán Birodalom alatt hatályban lévő iszlám jog maradványai mind a mai napig megfigyelhetőek Törökországban, annak ellenére is, hogy az ország Mustafa Kemal Atatürk munkásságának köszönhetően már csaknem egy évszázada szekuláris Köztársaság. Ugyanakkor Mustafa Kemal Atatürk az 1920-as években elindította az országot az Európához való közeledés útján, amelynek logikus folytatása az ország EU-tagsága iránti igény. E két körülményt azonban a magyar tudományban – megfelelő, célzott kutatások hiányában – nem kezelik kellő súllyal, éppen ezért jelen kutatásnak további célja az európai integrációs gondolat törökországi

gyökereinek feltárása éppúgy, mint az iszlám gyökerek és hagyományok érezhető jelenlétének a vizsgálata.

A kutatás módszereként a kulcsfogalmak dogmatikai jellegű elemzését, illetve a török és magyar igazságszolgáltatás összehasonlító vizsgálatát választottam. A mindkét fél álláspontjára kiterjedő kutatást jelentősen megnehezítette, hogy a téma szempontjából jelentős források magyar nyelven alig, de még angol nyelven sem voltak teljes részletességgel elérhetőek. Jellemző, hogy a Törökországra vonatkozó, a Bizottság által készített rendszeres országjelentések az EurLex adatbázisában sem találhatók meg hiánytalanul angol nyelven, a hiányzó anyagokat a Török Külügyminisztérium honlapján sikerült fellelnem; az Európai Parlamentnek a rendszeres jelentésekről elfogadott állásfoglalásai közül kettő pedig egyáltalán nem volt fellelhető sem az EurLex adatbázisában, sem a Parlament honlapján, sem más adatbázisban. Az uniós szervek álláspontjának feltárása így is több ezer oldalas nagyobb részt angol, kisebb részt magyar nyelvű forrásanyag áttanulmányozását tette szükségessé.

A felkészülés keretében megtanultam törökül, ennek köszönhetően számos török nyelvű forrást, török tanulmányt, könyvet be tudtam vonni a kutatásba a téma pontosabb megismerése érdekében. Az angol nyelvű források felhasználása mellett török nyelvű források (köztük az érintett török hatóságok hivatalos honlapja, török nyelvű tanulmányok, publikációk) fordítása és vizsgálata eredményeként tehát olyan összetett anyag összeállítására került sor, mely korábban magyar nyelven nem volt elérhető ebben a formában.

A források jellegét tekintve is törekedtem a sokszínűsége: a kutatás során felhasználtam tanulmányokat, monográfiákat, de sajtóközleményeket is. Igyekeztem a hazai szakirodalomban megtalálható legjelentősebb forrásokat is beépíteni dolgozatomba. Itt kell megjegyezni, hogy az Országgyűlési Könyvtár katalógusa szerint a török igazságszolgáltatási rendszert átfogóan bemutató magyar nyelvű tanulmány, illetve monográfia az elmúlt évtizedekben nem készült; a legutolsó, a török igazságszolgáltatást átfogó jelleggel bemutató tanulmányok még az Atatürk reform előtti állapotot tükrözik. E miatt a dolgozat ezen a területen a szokásosnál nagyobb mértékben támaszkodik az elérhető internetes forrásokra.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

I. Törökország jog- és igazságszolgáltatási rendszerének kialakulása

Az I. részben Törökország történelmi és kulturális gyökereinek bemutatására kerül sor, hiszen a történelmi múlt szerepe meghatározó egy társadalom berendezkedésében és identitásában, a szabályok tényleges érvényesülésében. Ennek kapcsán vázoltam a török igazságszolgáltatási rendszer történetét, kialakulását egészen az Oszmán Birodalom szervezetétől kezdődően, a Török Köztársaság és Atatürk időszakában fennálló szervezetig. Atatürk vívmányainak részletes ismertetésére is sor kerül ebben a fejezetben. Tekintettel arra, hogy az iszlám jog maradványai mind a mai napig megfigyelhetők a török jog-és igazságszolgáltatási rendszerben, ezért szükséges alapvető szinten az iszlám alapvonásainak az ismertetése is.

Hangsúlyozni kívánom azt a megállapítást, hogy a történelmi előzmények ismerete nélkül nem lehet megérteni, hogy Törökország – a sorozatos visszautasítások ellenére – miért ragaszkodik az 1959 óta eltelt csaknem 70 év ellenére még mindig az európai uniós tagsághoz.

Ennek kapcsán felhívtam a figyelmet arra, hogy a török jog forrásai között az iszlám jog mellett fontos szerepe volt nemcsak a belső-ázsiai türk, hanem – legalább ilyen súllyal – a bizánci gyökereknek is, amely a római jogi hagyományok továbbélése révén az európai nemzetek jogához köti a török jogot.

Az atatürki modernizáció kapcsán egyrészt felhívtam a figyelmet arra, hogy az iszlám jog egyes maradványai mind a mai napig fennmaradtak a török jogban, másrészt hangsúlyoztam annak jelentőségét, hogy Atatürk célja – a Tanzimát-korszak Nyugat felé fordulását folytatva – egyértelműen a török nép integrálása volt az európai népek nagy családjába, így az európai integrációs törekvések egészen Atatürkig vezethetők vissza.

Ugyanebben a részben – török, nemzetközi és hazai források felhasználásával – ismertettem a török bírósági szervezet fejlődését a kezdetektől az európai uniós csatlakozási folyamat megkezdéséig.

II. A török-EU csatlakozás folyamata

A II. részben Törökország Európai Unióhoz való csatlakozásának eddigi folyamatát mutattam be a kezdetektől a tagjelöltségre jogosultság elismeréséig, majd az előcsatlakozás időszakát, végül a csatlakozási tárgyalásokat Törökország és az EU között. A török bírósági szervezetrendszer fejlesztését is részletesen bemutattam az uniós csatlakozásra figyelemmel,

ideértve a Török Igazságügyi Minisztérium 2015-ös igazságügyi reformcsomagját is. Az Európai Bizottság és az Európai Parlament által az igazságszolgáltatás terén elért reformokról megfogalmazott álláspontok ismertetésére is sor kerül ebben a részben, mely valamennyi, 1998 és 2016 között készített éves jelentés és az annak kapcsán elfogadott parlamenti állásfoglalás vonatkozó részeinek áttekintését tartalmazza.

Ebben a részben utaltam rá, hogy Törökország Európai Unióhoz való csatlakozási szándékát „kemáli álom” elnevezéssel is illetik, mely már a második világháborút követően megjelent, hiszen Törökország már 1959. július 30-án társulási kérelmet nyújtott be az Európai Gazdasági Közösséghez. Ennek kapcsán a Dr. Kertész dr. Várad Szilvia által alkalmazott „belépési társulás” fogalmával jellemeztem az EGK Törökországgal 1963. szeptember 12-én kötött társulási megállapodását (Ankarai Megállapodás), hiszen annak Preambulumában kitűzött cél volt Törökország Közösségekhez való csatlakozásának megkönnyítése.

Figyelemmel arra, hogy ilyen típusú társulás fogalmilag kizárólag európai országokkal kapcsolatban merülhet fel, hiszen az európai államiság kritériuma a tagság egyik alapvető előfeltétele, röviden megvizsgáltam az európaiság fogalmát. Annak ellenére ugyanis, hogy a török állam területének csupán 3%-a fekszik az európai kontinensen, míg a fennmaradó rész teljes egészében Ázsiában található, ez a társulási megállapodás megkötésekor láthatóan nem képezte akadályát a későbbi tagság kilátásba helyezésének, és úgy ítélték meg, hogy Törökország ezzel a 3%-kal teljesíti az európaiság földrajzi kritériumát.

Az európaiság fogalmának meghatározása éppen ezért is fontos kérdéskör meglátásom szerint, melyről nem született meg napjainkban sem egységes nyugati álláspon. Az Európai Unió fejlődése során folyamatos viták zajlanak mind az európaiság fogalma, mind az európai integrációs projekt végcélját illetően. Ezt jól mutatta az elvetélt Európai Alkotmány szerződés ügye, amelynek kapcsán heves viták folytak arról, hogy annak Preambulumában a keresztény gyökerek legalább említés szintjén megjelenjenek-e. Egyetértek Király Miklóssal abban, hogy a keresztény hagyományokra való utalás elmaradása egy nyilvánvaló történelmi tény elhallgatását jelenti s ez egyben kísérlet Európa múltjának átértékelésére.

Robert Schuman is azt javasolta, hogy az 'európaiság' kritériumának való megfelelést ne csupán földrajzi szempontból vizsgálják. Ennek megfelelően kizárólag olyan állam válhasson a közösség tagjává, amely az európai tradíciók szellemében és azoknak megfelelően a szabadság alapelveire és az emberi jogok tiszteletben tartására épülő berendezkedéssel bír.” Álláspontom szerint az európaiság fogalmának tartalmát illetően meghatározó, hogy mit tekintünk az európai integráció indokának, végcéljának és végső

határának. Ez egyrészt egy értékrendi választás, másrészt – miként Törökország esete is mutatja – tagadhatatlan, hogy harmadik államok jelentkezése esetén az EU a jogi természetűeken kívül egyéb szempontokat is figyelembe vesz.

A csatlakozás eddig folyamatának áttekintése alapján megállapítható, hogy Törökország Unióhoz való csatlakozása az eddig csatlakozási folyamatokhoz képest vitathatatlanul bonyolultabb, és ezért egyedi eset: nem csak a kulturális különbségek állítják nehéz helyzet elé az Uniót, hanem a gazdasági és politikai hatások megfelelő kezelése is megpróbáltatást jelentene az Unió számára egy esetleges csatlakozás esetén. Az EU költségvetését megviselné a csatlakozás, továbbá félelmeket kelt egy Iránnal és Irakkal határos ország Unióhoz való csatlakozása, ugyanakkor nem hanyagolható el az sem, hogy ha az Unió világpolitikai szinten hangsúlyosabb szerephez kíván jutni, akkor megfontolandó a NATO második legerősebb haderejének integrálása, és a csatlakozás gazdasági szempontból is mérföldkövet jelenthetne Európának.

A török bírósági szervezet európai integrációra tekintettel történő fejlesztésének és a Bizottság rendszeres éves jelentéseinek és a Parlament ezek tárgyában elfogadott állásfoglalásainak áttekintése alapján megállapítható, hogy a csatlakozás érdekében szükséges reformok intenzitása bizonyos periodikus hullámzást mutat. Az első négy évben a reformok lassan indultak be; a 2001 márciusi Nemzeti Reformprogram elfogadása hozott ebben változást. A következő négy évben, 2002 és 2005 között a reformok gyors ütemben követték egymást, ugyanakkor a csatlakozási tárgyalások megkezdését követően, 2006 és 2009 között a reformfolyamat ideiglenesen lelassult, és csak 2010-ben nyert újabb lendületet, amikor 2009-ben elfogadott első Igazságügyi Stratégia (2010-2014) végrehajtása megkezdődött. A legutóbbi, hároméves periódus biztatóan kezdődött, a második Stratégia (2015-2019) elfogadásával, a 2016 júliusi puccskísérletet követően azonban súlyos feszültségek keletkeztek az Európai Unió és Törökország között.

Ugyancsak megállapítható, hogy a 2013 végi korrupciós botrány kitöréséig Törökország igazságszolgáltatási szervezetére vonatkozó szabályozás és gyakorlat egyértelmű, bár nem mindig egyenletes előrehaladást mutatott az uniós követelmények teljesítése terén, ezt követően azonban a reformok lendülete megtört, és – a Bizottság és a Parlament álláspontja szerint – sok tekintetben visszalépésekre került sor.

III. Törökország igazságszolgáltatási rendszere napjainkban

A III. részben bemutattam a török igazságszolgáltatás általános jellemvonásait, szervezetét és az igazságszolgáltatás személyi állományával kapcsolatos szabályozást, röviden

kitérve a választottbíráskodás törökországi szabályozására is. Kiemelten vizsgáltam török forrásokat is, mivel bizonyos részletinformációk még angol nyelven sem állnak rendelkezésre minden esetben. Török bírák tanulmányait is felhasználva, hiteles képet kaptam a kutatás során a török igazságszolgáltatásról.

A török igazságszolgáltatási szervezet nagymértékben különbözik a kontinentális jogrendszerekétől, így a magyartól is. Korábban a török rendszer különösen unikális jellegű volt, négy igazságszolgáltatási ágazattal (civil rendes bíróságok, civil közigazgatási bíróságok, katonai bíróságok, katonai közigazgatási bíróságok), a legutóbbi, 2017-es alkotmányreform keretében azonban – a katonai bíróságok rendszerének megszüntetése folytán – jelentősen egyszerűsödött, és jelenleg jóval inkább hasonlít a mintájául szolgáló francia rendszerhez, mint korábban.

A reform előtt az igazságszolgáltatási szervezetrendszeren belül a fő felosztást a civil és a katonai igazságszolgáltatás szervezeti elválasztása jelentette. A katonai bíróságok hatásköre és igazgatási feladatai, az épületek, amelyekben dolgoztak, a bírák, ügyészek és a bíróságon dolgozó segédszemélyzet képezése, valamint a felvételükre és a kinevezésükre irányuló eljárások teljesen külön voltak választva a civil bíróságokon dolgozóképtől. Mindkét terület további két alágazatra oszlott: a rendes és a közigazgatási bírósági szervezetre. Az egyes alágazatok felépítése jelentősen eltérő volt: a legfelsőbb bíróságokon kívül a civil bírósági alágazatokban első fokú bíróságok és fellebbviteli bíróságok is működtek, a katonai rendesbíróági ágazatban első fokú bíróságok, míg a katonai közigazgatási bírósági ágazat egyetlen, első fokon és végső fokon eljáró bíróságból állt. Mindegyik alágazatnak megvolt a maga ügyészi szervezete és a saját legfőbb ügyésze. Azon olyan ügyek elbírálására jogosult fórumot, amelyek nem voltak egyértelműen besorolhatóak valamelyik alágazat hatáskörébe, a Hatásköri Bíróság határozta meg. Különleges hatáskörű bíróságként e szervezetrendszeren kívül működött az Alkotmánybíróság, amely előtt a legfőbb ügyészi feladatokat a Semmítőszék legfőbb ügyésze látta el. Mindezek miatt ez a bonyolult rendszer összesen hat legfelsőbb bíróság (Semmítőszék a civil rendesbíróági szervezetben, az Államtanács a civil közigazgatási bírósági szervezetben, a Katonai Semmítőszék a katonai (rendes)bíróági szervezetben, a Katonai Közigazgatási Felsőbíróság a katonai közigazgatási bírósági szervezetben, valamint a Hatásköri Bíróság és az Alkotmánybíróság) és négy legfőbb ügyész megjelenéséhez vezetett.

A rendszert tovább bonyolította a szervezet differenciált volta az elsőfokú bíróságok szintjén. A civil rendesbíróági szervezet ugyanis ezen a szinten polgári és büntetőbíróóságokra oszlott, amelyeken belül általános hatáskörű bíróságokat (polgári területen a polgári bíróságot

és a polgári békebírást, büntető területen a büntető bíróságot, a büntető békebírást és a büntető törvényszéket) és különleges hatáskörű bíróságokat (polgári területen nyolc, büntető területen öt különböző fajtát) állítottak fel; de két különböző hatáskörű bíróságot állítottak fel a civil közigazgatási bírósági alágazatban (közigazgatási bíróság, adóügyi bíróság) és a katonai (rendes)bírósági alágazatban (katonai bíróság, fegyelmi) bíróság is. Ráadásul különbíróságokat nem minden megfelelő szintű közigazgatási egység székhelyén hozták létre; helyi különbíróság hiányában az azok hatáskörébe tartozó ügyeket – az adott bírósági típusra vonatkozó szabályok szerint – vagy az általános hatáskörű bíróság, vagy valamely másik, azonos szintű közigazgatási egység székhelyén felállított különbíróság bírálta el.

Ez a rendkívül bonyolult rendszer hosszas történelmi fejlődés eredménye volt: a civil és katonai bírósági alágazat megkülönböztetés a katonaságnak a Török Köztársaságban betöltött, az Európai Unió szervei által gyakran kritizált szerepét tükrözte, míg az első fokú különbíróságok jelentős részét az uniós csatlakozási folyamat keretében, az Európai Unió szerveinek biztatására hozták létre.

Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy a forrásokból kitűnően a különbíróságok szervezeti elkülönülése mindig is viszonylagos volt, hiszen azok az általános hatáskörű bíróságokkal azonos törvényházban működtek, a segédszemélyzetük ugyanazon, a büntető törvényszék székhelyén felállított igazgatási bizottság alá tartozott, és az azonos székhelyen működő általános hatáskörű bíróságok vagy más különbíróságok bírái helyettesítésre kirendelhetők voltak a különbíróságra. Ráadásul a különbíróságon egyetlen bírót vagy bírói tanácsot és a hozzá tartozó segédszemélyzetet kell érteni. A különbíróság tehát a gyakorlatban valójában a magyar bírósági szervezeten belül egyes különleges ügyekben (közigazgatási ügyekben, fiatalkorúak ügyeiben, egyes büntetőügyekben stb.) való eljárásra kijelölt bírói intézményéhez hasonlítható, azzal a lényeges különbséggel, hogy a török szervezetben a különbíróság ténylegesen önálló bírósági szervnek minősül, ami némiképp az oszmán bírói szervezet azon vonására emlékeztet, hogy a bírói szervezetrendszer alapegysége a bírói státusz volt. Megjegyzem, hogy ez inkább archaikus vonás, mint sajátosan iszlám vagy török jellegű, hiszen a középkorban a magyar bíróságok is egyetlen bíróból vagy egyetlen tanácsból álltak, sőt, a kiegyezést követően létrehozott járásbírást is valójában a járási székhelyen való ítélkezésre kiküldött egyetlen bírót (járásbírót) jelentette.

A 2017. évi reform utáni rendszer két bírósági ágazatból (rendes bírósági szervezeten belül és a közigazgatási bírósági szervezeten belül) és két különleges hatáskörű, legfelsőbb szintű bíróságból (Hatásköri Bíróság, Alkotmánybírást) áll. A két bírósági ágazat szervezeti felépítése továbbra is jelentősen eltér. Bár a bírósági szervezet háromszintű, az eljárás

valójában kétszintű, csak a fellebbviteli jogorvoslattal kapcsolatos hatáskör oszlik meg a fellebbviteli bíróságok és a legfelsőbb bíróságok között, a két ágazatban azonban más a hatáskör-megosztás logikája, és más a fellebbviteli jogorvoslatok elnevezése is. Míg a rendes bírósági szervezetben számos különbíróóság létezik az első fokú bíróságok szintjén (a polgári ágazatban 8, a büntető ágazatban 4), addig a közigazgatási bírósági szervezetben csak egy különbíróóság (adóügyi bíróság) létezik. A két bírósági ágazatban dolgozó bírói kar képzettségére vonatkozó feltételek is részben eltérőek.

A jelenlegi bírósági szervezet felépítésének megértéséhez szükséges a török államszervezet felépítésének néhány sajátosságára is kitérni. A Török Köztársaság alkotmányos rendszerének egyik sarokpontja az egy és oszthatatlan nemzetállami szuverenitás, amelynek alanya az oszthatatlan Török Nemzet (ezért a népesség és az államterület is egy és oszthatatlan). Nem nehéz felismerni e gondolatban a francia nemzetállami gondolkodás (amely a nemzetet és az állampolgárok összességét azonosítja), a Jellinek-i államfogalom (vagyis, hogy az államiság három konstitutív eleme a terület, népesség és főhatalom) és az újabb területi veszteségek elvi alapú kizárásának ötvöződését felismernünk. Jól mutatja, hogy az 1921. évi alkotmány még azt mondta ki, hogy a Török Nemzet a szuverenitásból fakadó összes állami hatáskörét a Török Nagy Nemzetgyűlés (Türkiye Büyük Millet Meclisi) útján gyakorolja. A Török Köztársaság igazgatási értelemben unitárius szerkezetű, és ez a szempont az egyik legfontosabb tényező a közigazgatás kialakítása során. Törökországban nincsenek államoknak nevezett egységek, a tartományok és városok közvetlenül a központi igazgatásnak alárendelten működnek.

Az igazságszolgáltatást ugyanakkor ettől a rendszertől nagymértékben elválasztva alakították ki. A Török Köztársaság ugyanis elfogadja a hatalmi ágak elválasztásának alapelvét. A bírákat és az ügyészeket a vonatkozó, a bírákról és ügyészekről szóló 2802. számú törvény alapján nevezik ki, és ők igazgatják a bírósági szervezetet a bírói függetlenség elvével összhangban. A bíróságok igazgatását a személyzeti, költségvetési és fegyelmi szempontból a Bírák és Ügyészek Tanácsa (*Hâkimler ve Savcılar Kurulu*, Bírák és Ügyészek Tanácsa), illetve területi szinten szervezett igazságügyi bizottságok végzik. A bíróságok központi igazgatásában azonban még mindig jelentős a másik két hatalmi ág befolyása, hiszen az igazságügyminiszter és az igazságügyi államtitkár a 13 tagú Bírák és Ügyészek Tanácsa tagja, további 4 tagját a köztársasági elnök jelöli ki, 7 tagját a Nagy Nemzetgyűlés választja, amit az Európai Unió szervei folyamatos kritikával illetnek. A bírák és bírójelöltek képzését – a korábbi uniós kritikák hatására 2004-ben alapított – Török Igazságügyi Akadémia (*Türkiye Adalet Akademisi*) végzi, amely azonban szervezetileg még mindig kötődik a kormányzathoz.

A török bírósági rendszerben a bíró fogalmát egy foglalkozási csoport leírására használják. Ennek ellenére nem mindenki dolgozik a gyakorlatban is bíróként, aki ebbe a csoportba tartozik. A török Alkotmány a „hivatásos bíró” elvét fogadja el; a török igazságszolgáltatási rendszer nem engedélyezi, hogy nem hivatásos bírák hozzanak bírósági döntéseket, vagy részt vegyenek a döntéshozatalban. Az ítélező tanácsban helyet foglaló bírák mellett Törökországban a következő tisztséget betöltő személyeket tekintik „bíróknak”: valamennyi ügyészt, majdnem minden közép- és felső osztályú hivatalnokot, akik az igazságügyi minisztérium, a Bírák és Ügyészek Tanácsa vagy az igazságügyi ellenőrök központi szervezetében dolgoznak, a felsőbb bíróságok elnökeit és tagjait, valamint az ide rendelt ügyészeket, a legtöbb, legfelsőbb bíróságokra jelentéstevőként kirendelt bírót. Az ügyészeket a bírói hivatásrendbe soroló szemlélet francia eredetű, és nagyban hasonlít a kiegyezés utáni magyar rendszerhez, ugyanakkor éles ellentétben áll például az angolszász felfogással, ahol az ügyész valójában egy vádképvisellel megbízott ügyvéd.

A bírák és az ügyészek számára különböző vizsgák vannak, és máshol vannak a gyakornoki helyeik is, de ezen kívül ugyanazon kritériumoknak kell megfelelniük. A bírák és az ügyészek felvétele, képzése, személyiségi jogai és más kérdései egymással teljes párhuzamban vannak kialakítva. Noha nem túl gyakran fordul elő, lehetséges a két hivatás közti átjárás is. Az ügyészek más országokétól eltérő jogállása pedig igen zavaró lehet.

A bírák már hivatásuk kezdetétől fogva két csoportra oszlanak mint rendes bírák és közigazgatási bírák, az igazságszolgáltatási szervezeten belüli elválasztásnak megfelelően. A rendes bíróságra a jelölteket a jogi karok végzett hallgatói közül választják, a közigazgatási bíróságra pedig a jogi karok, továbbá azon politikatudományi, közigazgatás-tudományi, gazdaságtudományi vagy pénzügyi karok végzettjei közül, amelyek elegendő szintű jogi képzést biztosítanak. A bírói osztályban dolgozók négy csoportra oszlanak, úgymint harmadosztályúak, másodosztályúak, első osztályra jelöltek és első osztályúak, figyelembe véve szolgálati idejüket és eredményeiket. Ezeket a szinteket figyelembe veszik, amikor kinevezik őket bizonyos tisztségekbe és helyekre. A legfelsőbb bíróságok tagjait például csak az első osztályú bírák közül lehet kijelölni.

IV. A török igazságszolgáltatás aktuális kihívásai

A IV. részben a csatlakozás stratégiai előnyeit követően a csatlakozási folyamatban megkerülhetetlen, az Európai Unió által támasztott koppenhágai kritériumok ismertetését követően azt vizsgáltam, hogy ezek közül az Európai Unió ügynökségei szerint Törökország melyeket teljesített, illetve még nem teljesített. A 2016 júliusi puccskísérletet követő, legújabb

fejleményeket is bemutattam, valamint ezek várható hatását a csatlakozás folyamatára. Különösen a török igazságszolgáltatási reform és a Gülen-ellenes intézkedések összefüggéseit, az alkotmánymódosítás és a prezidenciális rendszer bevezetésének várható hatásait vizsgáltam meg ennek kapcsán. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos uniós követelmények, sztenderdek megfogalmazására is sor kerül, majd röviden értékeltem ezek teljesítését, illetve nem teljesítését. Végül megvizsgáltam az igazságszolgáltatási alapelvek érvényesülését Törökországban.

A dolgozat alapvetően az igazságszolgáltatás szegmensét vizsgálta, azonban a komplex folyamat átláthatóságának érdekében, emlékeztetni kell Törökország stratégiai fontosságára. Az Unió a közös kül- és biztonságpolitikát is fejleszteni kívánja, és ezért nagy jelentősége van annak, hogy a Közel-Kelet államaiban és a Földközi-tenger térségében fennálló helyzet kapcsán megfelelő gazdasági és politikai stratégiát alakítson ki, továbbá fejlessze azt, és újabb célkitűzéseket valósíthasson meg. Ebből a szempontból Törökország kulcsfontosságú szereplő, hiszen gazdasági, politikai felépítéséből és földrajzi fekvéséből is kifolyólag hidat képez Európa és Ázsia között. Törökország a nyugati érdekek tökéletes diplomáciai képviselője lett az arab világban. Az Unió számára geopolitikai jelentőségű is Törökország, hiszen a perzsa-öbölbeli és iraki kőolaj, valamint a térségbeli földgáz, olajtartalékokhoz és késztermékekhez való közvetlen hozzájárás kiemelt szempont. Törökország fejlődése már olyan szintet ért el, hogy az arab világban a demokrácia követendő példajaként tartják számon.

A csatlakozás szempontjából fontos kiemelni, hogy a török katonaság rendkívüli jelenség, statisztikák szerint a világ tízedik legerősebb hadserege. Törökország 1952 óta a NATO teljes jogú tagja, mely azt jelenti, hogy az ország minden lehetséges segítséget biztosít Európa számára a háború és béke kérdésében mind Európa, mind Ázsia területén. Az EU számára stratégiai szempontból rendkívüli lehetőség lenne a török csatlakozás, annak stabil és erős hadserege miatt.

Az Egyesült Államok számára fontos szempont Törökország geopolitikai helyzete, melynek kihasználása például a közel-keleti helyzetet tekintve komoly jelentőséggel bír. Véleményem szerint az EU-nak ennek fényében is vizsgálnia kellene a török csatlakozást, hiszen az amerikai támogatás rendkívül előnyös lehet hosszú távon az Európai Uniónak is.

Törökország dinamikus gazdasága keveréke a modern iparnak és kereskedelemnek, valamint a hagyományos mezőgazdaságnak. A magánszektor erős és gyorsan növekszik, de az államnak nagy szerepe van az iparban, a pénzügyekben, a közlekedésben és a telekommunikációban is. Az Európai Unió sikere gazdasági szempontból a versenyképes,

egységes belső piac rendeltetésszerű működésének és fenntarthatóságának biztosításától függ. A csatlakozó országok dinamikája elősegíti a rosszul teljesítő nagyobb államok gazdasági reformjainak a megvalósulását. Ha egy csatlakozó ország általános gazdasági növekedési üteme magasabb, akkor az hosszú távon megnöveli az Unió növekedési ütemét. Növekvő termelékenység mellett fenntartható a gazdasági növekedés szintje, és mivel a török termelékenységi mutatók jóval elmaradnak az Unió átlagától, de tartós növekedést mutatnak, várhatóan a csatlakozás után is fenntartható lenne ez a növekedés.

Törökország a fentiekén túl kulcsfontosságú szereplővé lépett elő az Ázsiából érkező menekülthullám kezelését illetően is. Ez utóbbi olyan komoly ütőkártyát adott Ankara kezébe, amiről mindaddig nem is álmodhattak. Törökország számára helyzeti előnyt ad, hogy az illegálisan Európába tartó személyek ott még alacsonyabb költségekkel feltartóztathatók. A menekült-egyezmény jó megoldásnak tűnt, azt azonban – és ez a nemzetközi egyezménynek sajátossága – a török fél bármikor felmondhatja, újra Európára zúdítva az illegális bevándorlók millióit. Törökország tehát kulcspozícióba került.

Az Európai Unió szervei számos alkalommal elítélték a 2016 júliusi katonai puccskísérletet, a csatlakozási tárgyalások folytatásához, továbbá a Törökország és az Európai Unió között fennálló kapcsolat megerősítéséhez és eredményes folytatásához azonban szükséges, hogy Törökország a bírakkal szembeni intézkedéseket alaposan kivizsgálja és megnyugtatóan igazolja. Szükséges továbbá, hogy a Törökországban jelenleg is hatályban lévő 2015-2019 közötti időszakra érvényben lévő igazságügyi reformcsomag a gyakorlatban is mielőbb megfelelően érvényesüljön, mivel jelenleg a reformcsomag és a puccskísérlet utáni intézkedések egymással ellentétben állónak látszanak.

A legújabb fejlemények negatívan hatnak a török EU-csatlakozásra és partnerségi viszonyra is, noha az kulcsfontosságú mindkét fél számára, különösen a 2016-os menekült egyezmény megvalósulása érdekében. Meg kell jegyezni, hogy a puccskísérlet követő intézkedéseket a Velencei Bizottság is megvizsgálta, és alapvetően az intézkedések végleges jellegét, az egyedi jogalkotást és az intézkedések esetleges „dermesztő hatását” (*chilling effect*) kifogásolta; sem a tisztogatás indokoltságát, sem az intézkedésre jogosult fórumok meghatározását nem vitatta, utalt ugyanakkor a rendes bírósági eljárási szabályok megtartására a büntetőjogi felelősségre vonás tekintetében. Kétségtelen, hogy a török bírák azonnali felfüggesztésére és ellenük a büntetőeljárás megindítására nem bizalmasan került sor, miként azt az Alapelvek 17. pontja megköveteli, és aggályok merültek fel az eljárások gyors és tisztességes lefolytatását illetően is. Természetesen e két követelmény megtartását az eljárások jogerős befejezését követően, azok érdemi eredményétől függően lehet megítélni,

ugyanakkor bonyolítja a helyzet megítélését az alkotmánymódosítás kapcsán aggályok merültek fel a bíróság függetlenségét illetően is.

A 2017. január 21-én a 6771. számú törvénnyel sor került a Török Köztársaság Alkotmányának a módosítására. Az alkotmánymódosításról tartott népszavazás 2017. április 16-án a módosítást elfogadta. A törvény 2017. április 27-én hatályba lépett. A Velencei Bizottság összességében úgy ítélte, hogy az alkotmánymódosítás „olyan új rendelkezéseket vezet be, amelyek ellentétesek az európai normákkal és korlátozzák az igazságszolgáltatás függetlenségét az elnökkel szemben.”¹

Az igazságszolgáltatással kapcsolatos EU-acquis kapcsán hangsúlyoztam, hogy bár különösnek hathat, hogy a bírósági szervezet cím által lefedett területen a vonatkozó EU-acquis nem az uniós másodlagos jogalkotás terméke, ez azonban a vizsgált jogterület jellegéből adódik. A Lisszaboni Szerződéssel módosított EUSZ 4. cikkének (2) bekezdése értelmében ugyanis „az Unió tiszteletben tartja a tagállamok ... nemzeti identitását, amely elválaszthatatlan része azok alapvető politikai és alkotmányos berendezkedésének, ideértve a regionális és helyi önkormányzatokat is”. A Lisszaboni Szerződéssel módosított EUSZ 6. cikkének (3) bekezdése szerint pedig „[a]z alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei”. Az Európai Uniónak tehát az államszervezet, így a bírósági szervezet kialakítására vonatkozó jogszabályok elfogadására nincsen hatásköre, ugyanakkor a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak részévé vált, e területre vonatkozó nemzetközi dokumentumok az uniós jog részét képezik.

A dolgozatban részletesen kifejtettek szerint az igazgatásszolgáltatási alapelvek érvényesülése szempontjából Törökország helyzete vegyes képet mutat. A bírói függetlenség alkotmányos szinten és a vonatkozó törvények szintjén megfelelően biztosítva van. A gyakorlatban azonban számos olyan jelenség tapasztalható, amely arra utal, hogy ezeket az alkotmányos és törvényi szabályokat nem hajtják végre. Komoly problémát jelent, hogy a végrehajtó hatalom képviselői nyilvánosan megtagadják a bíróságok egyes döntéseinek elfogadását vagy végrehajtását, és erősen bírálták az bírósági szervezetet és a bírósági döntéseket, mint amelyek politikailag elfogultak a Kormánnyal szemben. Az ilyen fellépés aláássa az igazságszolgáltatás hitelességét oly módon, hogy azt kockáztatják: a bírói hatalom önálló gyakorlását mint a Kormány elleni politikai összeesküvést jelenítik meg. Ezek a

¹ Uo. § 114.

megjegyzések aláássák a hatalmi ágak elválasztásának és a bírói függetlenség elvét, és ellentétesek a nemzetközi normákkal és Törökország nemzetközi kötelezettségeivel. Tekintettel arra, hogy a bírák kinevezéséről, beosztásáról és előmeneteléről a Bírák és Ügyészek Tanácsa dönt, a Bírák és Ügyészek Tanácsa személyi összetételéből adódó aggályok a bírói függetlenséggel kapcsolatos aggályokat is felvetnek. Már a legutóbbi alkotmánymódosítás előtt is aggályokat vetett fel, hogy a politika túlzottan nagy befolyást gyakorol a bírák kiválasztásában és előmenetelében.

A csatlakozási tárgyalások kezdetekor még egységes volt a törökök véleménye a csatlakozás kérdésében, rendkívüli lelkesedéssel fogadták a csatlakozást, azonban időről-időre csökkent a lelkesedésük az elutasítások miatt. Mára azonban megnőtt a törökök között is azoknak a száma, akik nem kívánják a csatlakozást az EU-hoz és belefáradtak az általa támasztott elvárások teljesítésébe. A közelmúltban és a napjainkban zajló események azonban mégis arra mutatnak, hogy Törökországnak továbbra is célja a csatlakozás a csökkent lelkesedés ellenére is.

Törökországban az Európai Unió ügyekért felelős minisztérium (*Avrupa Birliđi Bakanlıđı*) által közétett Törökország új Európai Unió stratégiaja (*Türkiye'nin yeni Avrupa Birliđi stratejisi*) fontos célokat, álláspontokat, hozzáállást fogalmaz meg Törökország oldaláról. Ez a Stratégia 2016. október 26-án lett utoljára frissítve, véleményem szerint azonban fontos látnunk azt, hogy ez a Stratégia már a puccskísérlet után született, amikor Törökország számos nyugati kritikát kapott a 2016. július 15-ei puccskísérletet követő tisztogató politikája miatt. A Stratégiában Törökország leszögezi, hogy számára az EU tagság stratégiai cél. A köztársaság kikiáltása óta a korszerűsítés szempontjából ez a legnagyobb cél. Nem csak Törökországot érinti a menekültválság, hanem egész Európát is. A Stratégia olyan megoldást igyekszik kidolgozni, ami mind Törökország, mind az Európai Unió számára előnyös.

V. Összegzés

Az V. részben értékeltem az EU által támasztott követelményeknek, sztenderdeknek való megfelelést az igazságszolgáltatási területen. Összegeztem az 1998 és 2016 között készült bizottsági jelentésekből és európai parlamenti állásfoglalásokból levonható, az igazságszolgáltatási területet érintő végkövetkeztetéseket. Választ adtam a kutatás elején feltett kérdéseimre, melyek közül a legfontosabb, hogy az EU sztenderdjei alapján az igazságszolgáltatást illetően alkalmas-e Törökország az EU-hoz történő csatlakozásra, illetve,

mely területeken van szükség további lépésekre. Végezetül több alternatívát vázoltam fel a Törökország és az Európai Unió jövőbeli kapcsolatát illetően.

A török igazságszolgáltatási szervezetet röviden összevetve a magyarral igyekeztem megfogalmazni, hogy valójában mi volt a kritika tárgya, és a török igazságszolgáltatás egyes megoldásai mennyiben felelnek meg az uniós sztenderdeknek – figyelemmel arra is, hogy Magyarországgal szemben elvben ugyanazokat a követelményeket érvényesítették, mint Törökországgal szemben, és Magyarország az EU tagjává válhatott.

A török igazságszolgáltatás alapvetően francia mintára épül fel, miként az a Semmítőszék/Államtanács intézményi kettősségéből, az ügyészek bírói hivatásrendbe tartozásából és a bírák kiválasztására szolgáló versenyvizsga-rendszerből is kitűnik. Önmagában tehát a közösen használt épületek, az egységes hivatásrend – bármennyire is kritizálja a Bizottság és a Parlament – nem lehet ellentétes a pártatlanság elvével; igaz ugyanakkor, hogy a tárgyalóteremben a térbeli elrendezés, a védelem korlátozott hozzáférése az ügyiratokhoz már felveti a fegyveregyenlőség sérelmének látszatát, és megfelelő ellensúlyozó intézkedéseket igényel.

Első látásra a török felvételi és képzési rendszer még fejlettebbnek is tűnik a magyarnál; a problémát a minisztérium döntő szerepe a szóbeli felvételi bizottságokban, továbbá az igazságügyminiszter mint a Bírák és Ügyészek Tanácsa elnöke által a kiválasztási folyamatra és az Igazságügyi Akadémia működésére gyakorolt befolyása jelenti.

A történelmi előzményekből fakadóan a török igazságszolgáltatási rendszerben egészen a legutóbbi időig tükröződött a katonaság Török Köztársaságon belül betöltött kiemelt szerepe. A legutóbbi alkotmánymódosítással azonban Törökország felszámolta a külön katonai bírósági szervezetet, ami nemcsak az európai integrációs folyamat szempontjából fontos, hanem az AKP-nek a kemalista hadsereg politikai hatalomból való kiszorítására irányuló törekvésének is megfelel. A 2016 júliusi puccskísérlet ezt az irányvonalat nyilvánvalóan tovább erősítette, így ezen a területen a jövőben sem várható visszalépés; ezzel EU kritikái közül az egyik legfontosabb orvoslást nyert.

A török igazságszolgáltatás általános problémája – akárcsak a magyar bírósági rendszernek – a túlzott ügyteher, amely az ügyek elhúzódásához vezet, ami Törökországgal szembeni strasbourgi marasztalásokban is tetten érhető. Meg kell azonban jegyezni, hogy a tisztességes eljárás ésszerű időn belül történő elbírálásra vonatkozó követelményének az ügyek elhúzódása miatti sérelme általános probléma az Európa Tanács tagállamaiban, miként az ezzel kapcsolatos strasbourgi esetjog is tanúsítja; ezen a téren tehát Törökországtól sem

várható el tökéletes megoldás, pusztán elszánt törekvés a helyzet javítására, amely meglátásom szerint megvan.

Az Európai Bizottság jelentéseiben és az Európai Parlament állásfoglalásaiban már a kezdetektől fogva folyamatos kétségeit fejezte ki a török igazságszolgáltatási szervezet függetlenségét és pártatlanságát illetően. A legutóbbi alkotmánymódosítás egyfelől a pártatlanság követelményének Alkotmányban való rögzítésével előrelépést jelent e téren, még ha a Velencei Bizottság aggályait fejezte is ki, hogy ez nem jár-e azzal a következménnyel, hogy a pártatlanság elvére hivatkozással fogják korlátozni a bíróságok függetlenségét. Másfelől, az alkotmánymódosítás az elnöki rendszer bevezetésének keretében megnövelte a köztársasági elnök és általában a végrehajtó hatalom, valamint a törvényhozás Bírák és Ügyészek Tanácsa összetételére gyakorolt befolyását, ami – figyelemmel a Tanácsnak a bírák kinevezésével, beosztásával és előmenetelével kapcsolatos hatásköreire – a Velencei Bizottság szerint kérdéseket vet fel az igazságszolgáltatás függetlenségét illetően. Ez a fejlemény kihat az Európai Unió szerveinek a koppenhágai kritériumok teljesítésével kapcsolatos álláspontjára is, ezért az integrációs folyamat szempontjából célszerű lenne, ha Törökország megfontolná a Velencei Bizottság ajánlásainak teljesítését.

Ennek kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy a török igazságügyminiszter részvétele az igazságszolgáltatási tanácsban önmagában nem kifogásolható. A problémát tehát Törökország esetén sem a politikusok jelenléte okozhatja, hanem a politikai vezetők által kinevezett személyek aránya és szerepköre. Ugyancsak problematikus, hogy míg az igazságügyi miniszter nem vehet részt sem a Tanács kamaráinak munkáiban, sem a fegyelmi ügyek tárgyában tartott teljes üléseken, addig az igazságügyi államtitkár hivatalból tagja a bírák személyzeti ügyeit tárgyaló első kamarának, igaz, annak elnöke nem lehet. A magam részéről nem sok értelmét látom a miniszter kizárásának a kamarák munkájából és a fegyelmi ügyekből, ha a neki alávetett, tehát általa utasítható államtitkár hivatalból részt vesz ezekben az ügyekben, ahol ki tudja fejteni a végrehajtó hatalom elvárásait, a vitában meg tudja védeni annak érdekeit. Megoldást jelentene akár az államtitkár miniszterhez hasonló kizárása az ilyen eljárásokból éppúgy, mint a bírák személyzeti és fegyelmi ügyeinek más szerv hatáskörébe utalása, az érintett hozzájárulása nélküli áthelyezés lehetőségének drasztikus csökkentése vagy akár megszüntetése.

A legnagyobb problémát az igazságszolgáltatás szervezete tekintetében a puccskísérletet követően elbocsátott bírák és ügyészek helyzete okozza, jellemző, hogy az Európai Parlament erre tekintettel javasolta a csatlakozási tárgyalások felfüggesztését. Egyfelől az érintett ügyészek és bírák nagy száma, másfelől a bírói függetlenség elvének központi szerepe az

igazságszolgáltatás, és általában a jogállami működés szempontjából teszi ezt a helyzetet igazán súlyossá. Rendkívül fontos lenne, hogy a bírák és ügyészek ellen indított eljárások tisztességesen, a jogállami követelmények teljes körű érvényesülésével, az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának megfelelően, lehetőleg minél gyorsabban befejeződjenek, és az ártatlannak bizonyult bírákat és ügyészeket mielőbb rehabilitálják, és visszahelyezték tisztségükbe. Tekintettel arra, hogy ezek az eljárások még folyamatban vannak, egyes ügyek felmentéssel zárultak, és a nagyszámú strasbourgi panasz ellenére a hazai jogorvoslat kimerítése miatti elfogadhatatlannak nyilvánítás már született, de érdemi döntés (akár elmarasztalás, akár elfogadás) nem, ezért még nem lehet megalapozott véleményt megfogalmazni arról, hogy ezek az elbocsátások és letartóztatások mennyiben voltak indokoltak és az európai sztenderdekkel összhangban igazolhatók, és mennyiben önkényesek, illetve politikai befolyásszerzési célúak.

Ugyancsak fontos az emberi jogok érvényesítése az igazságszolgáltatás működése során. Az Igazságügyi Minisztérium 2015 és 2019 időszakra vonatkozó Stratégiai Terve számos intézkedést irányoz elő az emberi jogok, különösen a hatékony jogorvoslathoz való jog biztosítása érdekében. Ezeknek az intézkedéseknek a végrehajtása révén Törökország jelentősen előreléphetne az emberi jogok, a kisebbségek és a nők jogainak biztosítása szempontjából, ami a koppenhágai politikai kritériumok teljesítésének szempontjából kulcsfontosságú fejlemény lenne. Természetesen abban az esetben, ha a török igazságszolgáltatás függetlenségének látszatát – amit az Emberi Jogok Európai Bírósága a bírói függetlenség egyik elemének tekint – nem tudja helyreállítani, különösen, ha a felfüggesztett bírákkal és ügyészekkel szembeni eljárások nem zárulnak le gyorsan és megnyugtató módon, akkor az hátrányosan hat az ország EU-csatlakozásának esélyeire.

A török igazságszolgáltatás mindenképpen nagy utat tett meg az uniós csatlakozási folyamat során. Törökország igazságszolgáltatási rendszerét nagymértékben harmonizálta az uniós országokéval, a fellebbviteli rendszer megreformálásával lényeges előrelépés történt a hatékony jogorvoslathoz való jog biztosítása terén, és a büntető anyagi jogi szabályok, az eljárási törvények, a bírósági szervezetre vonatkozó szabályok módosítása, továbbá a pénzügyi és emberi erőforrások, valamint a bírósági infrastruktúra, kiemelten az informatikai rendszerek fejlesztése révén jelentős erőfeszítéseket tett a tisztességes eljárás, kiemelten is a fegyverek egyenlőségének és az ésszerű időn belül történő elbírálás biztosítása terén.

Látnunk kell azonban, hogy a jogszabályok gyakori változása és a függetlenség és pártatlanság kérdéskörében fennmaradt problémák folyamatosan aláássák ezen erőfeszítések sikerét. A bírák és ügyészek közti, szimbolikusan is kinyilvánított szoros kapcsolat (azonos

ajtó használata a tárgyalóteremben, a felek szintbeli elrendezése a tárgyalóteremben) megkérdőjelezi a fegyveregyenlőség érvényesülését; a Bírák és Ügyészek Tanácsának rendkívül széles jogköre, a végrehajtó és törvényhozó hatalom szerepe a Tanács összetételének meghatározásában és a végrehajtó hatalom képviselőinek részvétele a Tanács munkájában komoly aggályokat ébreszt a bírósági szervezet és az eljáró bíró függetlenségét illetően, holott az eljárás tisztességes voltának lényeges eleme az eljáró bírói fórum függetlensége és pártatlansága.

Ha azonban a függetlenséggel és pártatlansággal kapcsolatos aktuális problémák (a végrehajtó és törvényhozó hatalom szerepe a Bírák és Ügyészek Tanácsa személyi összetételének meghatározásában, a végrehajtó hatalom képviselőinek szerepe a Tanács munkájában és ezzel összefüggésben a Tanács hatásköre a bírák és ügyészek személyzeti ügyeinek tekintetében, az elbocsátott, illetve őrizetbe vett bírák és ügyészek helyzete, a bírák és az ügyészek közti túl szoros viszony) megoldására sor kerül, igazságszolgáltatási területen nem látom komolyabb akadályát Törökország uniós tagságának.

A nehézségek ellenére, úgy vélem, hogy Törökországgal legalább speciális, egyedi partnerségi kapcsolatot kellene megvalósítani az EU-nak, mivel az ország meghatározó szerepet játszik egész Európa életében. Nem szabad, hogy a különböző negatív megközelítések hátráltassák e folyamatokat. Hiszem, hogy az EU-nak szüksége van Törökországra, mely fordítva is igaz. Ha nem is feltétlenül a teljes jogú tagság keretében, de mindenképpen legalább egy speciális és hangsúlyozottan szoros, a jelenleginél is szorosabb partnerségi kapcsolatot látok szükségesnek. Miként az anatóliai apostoli helynök, Monsignor Paolo Bizzeti is kijelentette: *„Nem lehetséges egy Törökország nélküli Európa, és nem szabad falakat emelnünk vele szemben”*.